ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՇԱԲԱԹ 28 ՓԵՏՐՎԱՐ 1878 — ԹԻՒ 1086

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Մոռոյ է թէ ընդհանուր կացութիւնն ծանր է, բայց վտանգաւոր չերևիր մեզ. քանզի պատերազմող տէրութեանց՝ այսինքն Ռուսիոյ և Թուրքիոյ մէջ համաձայնութիւնն հաստատուն կրտեսնուի, և ըստ վերջին լրոց հաշտութեան բանակցութիւնքն յառաջ երթալու վերայ են Ադրիանուպոլսոյ մէջ և կըհաւատան թէ կատարեալ խաղաղութեան դաշնադրութիւնն 'ի հետ աւուրս պիտի ստորագրուի։

Ի միւս կողմանէ կըտեսնեմք թէ Անգղիան՝ ի ծանր պարագայից ստիպեալ, կըզգուշանայ յայտնելու զՌուսիան։ Հետևարար օրըստօրէ ափաւորելու վերայ է իւր դինուորական ցոյները՝ որ սպառնական կերպարան մի առնելով դրգռութիւն կըպատճառեր Ռուսիոյ կառավարութեան։ Իսկ Ռուսիան՝ պատերազմողի և յաղթողի իրաւունքը'ի ձեռին՝ չուզեր թոյլ տալ որ նոցա ուրիշ տէրութիւն մի իւր հաշտարար դերը խառնուի։

Ըստ երևմանց, Անգղիոյ կառավարութիւնն ս նկատողութեան առնելով զյիշեալ իրաւունքն հարկ համարեցաւ մեծապէս չափաւորել դիմումելու պահանջմունքն իւր. որով ըստ ասորի համաձայնութիւն մի դոյանալով 'ի մէջ այս երկու նախանձորդ (rival) մեծ տէրութեանց, Անգղիական նաւատորմիղն՝ որ 'ի Կ. Պոլիս մնած էր, հարկադրեցաւ հեռանալ անտի և երթալ Մարմարայ արկանել 'ի ծովածոցն Իզմիտի, ուր կը գտնուի այժմ։ Հետևաբար Ռուսաց զօրաբանակն ևս առայժմ պիտի չմնանէ 'ի Կ. Պոլիս։ Բայց կարծեմք թէ Ռուսիան և Անգղիան փոխադարձաբար յանձնառու եղեն չգրաւել զԿէլիպօլուն և զՊուլէր՝ որ Դարդանէլի նեղուցին ասիական ափերքն կըգտնուի։

Կան քաղաքագէտ ոչ սակաւ անձինք, որք Բիւզանդիոն գործոց կարգադրութեան առթիւ կերկնչին յեւրոպական չփոթութենէ մի։ Թէև այս քաղաքական չփոթութիւնն անկարելի բան չէ, սակայն մեք յուսամք թէ ամենայն ինչ բարեկամաբար պիտի կարգադրի 'ի մէջ Եւրոպական տէրութեանց, և զիրարու մեր պիտի լինին Ռուսիոյ պահանջմունքն թէ իրաւացի լինին և թէ ոչ իրաւացի. քանզի զօրաւոր դիմադրութիւն մի չտեսնուիր Ռուսիոյ յաղթական զօրութեանը։ Զօրութիւն, որ յայտնի կերպիւ պաշտպանեալ է 'ի կայսերական կառավարութենէն Գերմանիոյ, և ուրիշ մի քանի տէրութեանց համակրութիւնն ևս կըվայելէ։ Եւ այս բնական է. քանզի ըստ առաջին՝ զօրաւորին գուսակիցքն բազումք են. և թէ՝ զօրաւորագունին փաստն միշտ լաւագոյնն է։

Այսու ամենայնիւ Ռուսիան հաւանութիւն կուտայ և կընդունի՝ ըստ սկզբանց, զգումարումն դեսպանաժողովոյ միոյ՝ ուր խորհրդակցութեամբ պիտի որոշուին եւրոպական օգտից վերաբերեալ Արևելեան խնդիրքն։

Կըհաւատան թէ այս խորհրդակցութիւնն 'ի Պատրն—Պատրն պիտի լինի առաջնիկայ Մարտ ամսոյն մէջ։

Յայտնի է թէ արտաքին գործոց պաշտօնեայ վսե. Սէրվէր փաշան հրաժարեցաւ, և կայսերական հրովարտակաւ նորա յաջորդ կարգեցաւ վսե. Սավֆէթ փաշան։

Այս հրաժարման՝ կամ հրաժարեցուցման պատճառը՝ Լոնտոնի «Տէլի Նիւս» օրագրոյն հրատարակած հեռագրական մի նամակն է։ Նամակ՝ զոր նոյն թերթին թղթակիցն յուղարկած է նմա յԱդրիանուպոլսոյ, և իբրև ամբաստանական գիր մի ընդդէմ Անգղիոյ կառավարութեան՝ մեծ ու տխուր տպաւորութիւն ըրաւ 'ի վերայ նախարարաց Անգղիոյ և անգղիացի ժողովրդեան, թէև ըստ Գինքբնսֆիլտ բարլամէնթին մէջ ասաց թէ սուտ և անհիմն են նոյն նամակին պարունակութիւնքն։

Ահաւասիկ այս նամակին թարգմանութիւնն, որոյ 'ի վերայ հրաւիրեմք զծանր ուշադրութիւն ընթերցողաց մերոց։

Ադրիանուպոլիս, 28 Յունվար 1878

Ի վայրկենիս տեսակցութիւն մի ունեցայ ընդ Սէրվէր փաշայի (արտաքին գործոց պաշտօնեայ և լիազօր դեսպան Թուրքիոյ), որ հարցուց 'ինձ թէ «Տէլի Նիւս» օրագիրն բարեկամ է թէ հակառակ Թուրքայ, և առանց չփոթելոյ 'ի պատասխանէ իմմէ թէ ընդդէմ եմք Թուրքայ, զգոհունակութիւն իւր յայտնեց վասն տեսանելոյն զներկայացուցիչն այնպիսի գլխաւոր լրագրոյ միոյ։ Միանգամայն յաւելցուց թէ իւր գոհունակութիւնն յոյժ մեծ է. քանզի կարևոր մի պատգամ ունի յԱնգղիա փոխադրելոյ և թէ շնորհապարտ պիտի ընեմ զինքն եթէ հաղորդեմ զայն օրագրոյն իմոյ։ Յետոյ ասաց ինձ։

Կրկնեցէք բառ առ բառ և որչափ ճշդութեամբ որ կրնաք թարգմանել՝ զոր ինչ պիտի ասեմ ձեզ, ես՝ Սէրվէր փաշա, արտաքին գործոց պաշտօնեայ Թուրքիոյ։ Մինչև ցայսօր կուսակից էի Անգղիոյ, կուսակից անդ պիտական քաղաքականութեան և անգղիական դաշնակցութեան։ Կարծէի թէ 'ի մէջ այս երկու ազգաց համակրութեան և փոխադարձ օգտից կապակցութիւնք կային, որք հարկաւոր կընէին դաշնակցութիւն մի 'ի մէջ նոցա։ Այնչափ հաւատարմութիւն ունէի 'ի վերայ Անգղիոյ՝ որ ինքզինքս և զկառավարութիւնս 'ի վտանգի դրի։ Բայց այժմ տեսանեմ թէ սխալեալ եմ, թէ խաբած են զիս (և ինքզինքն դալով) լաւ ևս է ասել թէ ես խաբուած եմ։ Իսկ այժմ հրաժարիմ յանգղիական դաշնակցութենէ. քանզի յետ այսորիկ չեմ կրնար հաւատարմութիւն ունենալ 'ի վերայ անգղիական քաղաքականութեան, 'ի վերայ անգղիական կառավարութեան և անգղիացի ժողովրդեան։ Ուստի կընդունիմ զքաղաքականութիւն և զդաշնակցութիւն Ռուսիոյ։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՎԻՔԹՕՐ—ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ

(Թարգմանեալ 'ի Գաղղիարէն բնագրէ։)

Զոստափառ հանգուցեալը 1820 Մարտ ամսոյ 14ին ծնած ըլլալով այսօր 58 տարեկան հասակին մէջ կըգտնուէր։ Ի մանկութենէ զինուորական ծառայութեան մէջ աշխատելով, ոսոյն պարէզին մէջ զգալի յառաջադիմութիւն ըրաւ, և Նաւարայի պատերազմին մէջ դիւցազնարար կռուեցաւ։ Այս պատերազմին գիշերը հայրը գահէն հրաժարելով՝ ինքը անոր տեղը գրաւեցին հրամարեալ թագաւոր անուանեցաւ։ 1855ին Ռուսիոյ դէմ բացուած պատերազմին զինակցելու համար, Գաղղիոյ և Անգղիոյ հետ դաշնակցելով 17,000 հոգիէ բաղկացեալ բանակ մը Թուրքմ յուղարկեց զօրավար Լամարմօրայի հրամանատարութեան ներքև։ Ցիշեալ զօրավարը Սեբաստիայի եղերաց վրայ եղած պատերազմին մէջ ցոյց տուած քաջութեամբը մեծ անուն ստացաւ։ Իր գահակալութեան միջոցին մէջ պատահած գլխաւոր դէպքերն են, 1855ին 'ի Գաղղիա և Անգղիա բրած ճանապարհորդութիւնը, Սարդինիոյ գահերէցութեամբ կազմած պետական վարչութիւնը։ 1868 թուականին տեղի ունեցած Մաճէնթայի և Սոլֆերինոյի պատերազմներէն վերջը՝ Աւստրիացոց Լոմբարտիայէն դուրս քշուիլը, Ֆրանսուա թագաւորին՝ Կարիլդիի և կամաւորաց օժանդակութեամբ Նաբոլիէն վռնտուիլը, Թոսկանայի, Բարմայի և Մոտենայի դքսերուն տարագրուիլը, և Վիքթոր—Էմմանուէլը Իտալիոյ թագաւոր հրատարակելով պատերազմաց վերջ տուող Ցիւրիխի դաշնադրութիւնը։ 1861ին 'ի Թուրին նիստ բնող ազգային ժողովը՝ Վիքթոր—Էմմանուէլի թագաւորութիւնը վաւերացուց։ 1865ին կեդրոնական կառավարութիւնը 'ի Ֆիորէնցա փոխադրեցաւ։ 1867ին ալ գաղղիական զօրքերը Հռոմէն մեկնեցան։ 1866ին Իտալիոյ գահակալը Բրուսիոյ հետ դաշնակցելով՝ Աւստրիոյ դէմ պատերազմ հրատարակեց։ Աւստրիացիք 1866 Յունիս 24ին Գուսթոցայի մէջ Իտալիոյ բանակին յաղթեցին, նոյնպէս նաև Յուլիս 20ին ալ Լիսսայի մէջ իտալացւոց նաւատորմիղը վնասուեցաւ։ Սակայն Բիւսիացիք Աւստրիացւոց յաղթելուն վրայ Հոկտեմբեր 3ին Վէննայի մէջ խաղաղութեան դաշինքը կնքուեցաւ։ Սոյն դաշանց համեմատ Վենետիկ քաղաքը Իտալիոյ թողուելով, Վիքթոր—Էմմանուէլ 1866 տարւոյ Նոյեմ. 7ին Վենետիկ մտաւ։ Վիքթոր—Էմմանուէլի զօրաց Հռոմ մտած ժամանակ պատահած դէպքերը, և կառավարութեան Ֆիորէնցայէ 'ի Հռոմ փոխադրուիլը (1870)։ Նմանապէս կառավարութեան և Պիոս Իններորդ Պապին ու կղերականաց մէջտեղ ծագած գժտութիւնքը ու հակառակութիւնները նոր բաներ են, և մինչև հիմայ դեռ քիչ շատ կըշարունակուէին։

Հոս տեղ չենք մոռնար յիշատակելու թէ՝ վախճանեալ Վիքթոր—Էմմանուէլը և Պապը իրարու վրայ մեծ հանարումներ կըտածէին Վիքթոր—Էմմանուէլ 1842ին Աւստրիոյ արշիդքսուհեաց միոյն՝ Ատելայիտի հետ ամուսնանալով՝ 1855ին սոյն արշիդքսուհւոյն մեռնելովը ատեն մը այրի մնաց։ Բայց յետոյ առանց հանդիսի ու փառքի միջակ ընտանիքի մը աղջկան հետ ամուսնացաւ, որմէ քանի մը զաւակներ ալ ունեցաւ։ Իտալիոյ արքունական ընտանիքը, անդրանիկ և մեծ զաւակէն (այս անգամ իր հօրը մահուան վրայ Իտալիոյ թագաւոր հրատարակուած Հիւմպերթ իշխանը), Սպանիոյ նախկին թագաւոր Ամեռէ իշխանէն (1845ին ծնած է), Գլոթիլտ իշխանուհիէն (1843ին ծնած և 1859ին իշխան Նոբոլէօն Պոնապարթի հետ ամուսնացած է), և Մարիա Բիատէն իշխանուհիէն (1846ին ծնած և 1867ին Բորթուկալի այժմեան թագաւորին հետ ամուսնացած է), կըբաղկանայ։ Վիքթոր—Էմմանուէլ թագաւորը որսորդութեան մէջ շատ ճարպիկ էր, թէև այնչափ գիտնական մը չէր, բայց շատ բարի թագաւոր մ'էր։ Հիմակուան Իտալիոյ գահակալը՝ իշխան Հիւմպերթ 1844, Մայիս ամսոյ 14ին ծնած ըլլալով, այսօր 34 տարեկան է։ 1868ին իւր հօրեղբօր դստեր Մարկերիթ իշխանուհւոյն հետ ամուսնացաւ։ Հիւմպերթ Ա. թագաւորը ամենուն հետ յարգանօք կըվարուի։ Մենակեցութիւնը սիրելուն համար մինչև այսօր ինքզինքը ժողովրդեան սիրելտուած չէր։ Ընդհակառակն Մարկերիթ իշխանուհին ժողովրդեան սէրը ու համակրութիւնը իր վրայ դրաւած է։

Ց. ԲԱԲԼԵԱՆ

սիոյ . և աւելի կուսակից եմ Ռուսաց քան նոյն իսկ Ռուսք ։ Կաղաչեմ հաղորդեցէք զայս ։

Ցընթացս խօսակցութեան մերոյ , Սերվէր փաշան կրկնեց ինձ զոր ինչ արդէն զրուցած էր՝ աւելի կենդանի դոյներով, մանաւանդ պնդելով 'ի վերայ եղելութեանն թէ խաբած՝ են զինքն ։ «Բաղալերուեցանք , 'ի սխալանս հրապուրեցանք , խաբուեցանք", զրուցեց ։ Դարէն պէյն՝ որ ներկայ էր այս խօսակցութեան , յաւելցուց , այո՛ խաբուիլն՝ ճիշտ բառն է։ Յետոյ Սերվէր փաշան շարունակելով ասաց , «Եւ 'ի ձեռս իմ՝ ունիմ այնպիսի պաշտօնական գրուածներ՝ որոց օգնութեամբ կրնամ ապացուցանել զրուցածս , և պիտի ապացուցանեմ"։ Քիչ մը ետքը՝ մեկնելոյ Թոյլտուութիւն խնդրելի և հեռացայ ։ Ահա ասոնք են Սերվէր փաշային զրուցածներն , զոր յառաջ կբերեմ ամենայն ճշդութեամբ որչափ որ յիշողութիւնս թոյլ կուտայ ինձ ։

Տեսակցութիւն մի՛ևս ունեցայ Թուրքիոյ պատգամաւորութեան երկուց անդամոց հետ , որոց անուանքը չյիշելու համար աղաչեցին զիս ։ Մին 'ի սոցանէ զբոլոր պատասխանատուութիւն այժմեան պատերազմին՝ Սօլսպիւրի լորտին վերայ ձգեց ։ Միւսն վերահաստատեց զոր ինչ զրուցած էր ինձ Սերվէր փաշան , և աւելի որոշ կերպիւ բացատրեց· միանգամայն իշխանութիւն տուաւ ինձ հաղորդել ձեզ զորինչ զրուցեց ինձ , բայց առանց զանուն նորա յայտնելոյ ։

Ահաւասիկ նորա ասածներն ։

Քաղաքերուեցանք յԱնգղիոյ՝ պատերազմ բանալ ընդդէմ Ռուսիոյ , և մանաւանդ շարունակել զայն երբ մեր բանաւորութիւնն կիմացներ մեզ թէ լաւագոյն է հաշտութեան ձեռք զարնել ուրիշէ պայմանաւ ։ Նախքան զանկումն Բլէվնայի , եթէ Անգղիոյ կառավարութեան խրատուց ականջ չկախէինք , հաշտութիւն մի կնքած պիտի լինէինք , որ գոհ պիտի ընէր ըզՌուսիան ։ Զեմ ուզեր յիշել աստ զպաշտօնական գրուածս Տէրպի լորտին , որք յայտնի և որոշիչ էին ։ եթէ նոյն գրուածոց հաւատ ընծայէինք , ուրեք օգնութիւն պիտի չսպասէինք յԱնգղիոյ ։ բայց պաշտօնական գրուածքն չեն որոց վերայ աւելի վստահութիւն ունին դիւանագէտ անձինք , այլ բարեկամական ծանուցագիրներն են և այն խօսքն զոր սականջին կըզրուցեն ։ Այո՛ , Պինքբեսֆիլտ կոմսին՝ Մուսիւրիս փաշային հետ ունեցած մասնաւոր խօսակցութիւնքն , կամ միստր Լէյէրտին՝ Սերվէր փաշային հետ և Սուլթանին հետ ունեցած տեսակցութիւնքն են որ առաջնորդեցին և խաբեցին զմեզ։ Այս բանին ակնարկութիւն կընէր վսե· Սերվէր փաշան՝, երբ ասաց ձեզ թէ խաբուեցաւ ։ Կրնամ նաև հաւաստել ձեզ թէ երեք շաբաթէն աւելի չկայ , որ միստր Լէյէրտ կապահովցնէր զմեզ տակաւին թէ Անգղիան յօգնութիւն մեր պիտի դար, թէ պարտիմք շարունակել զպատերազմն և թէ ամենայն ինչ յաջողութեամբ պիտի լմննար ։ Իշխանութիւն կուտամ ձեզ կրկնել և ծանուցանել զոր ինչ պիտի յաւելում այժմ։ Միստր Լէյէրտ՝ Անգղիոյ դեսպանն՝ ասաց ինձ ։ «Կրկարծէք թէ առանց նպատակի՝ յուղարկեցին զիս աստ , զիս՝ որ բարեկամ եմ Թուրքիոյ ։ Զէ՞ք հասկնար որ զձեզ քաջալերելոյ և զՌուսիան վշտացնելոյ նպատակաւ է ։ Հաւատացէ՛ք յիս, քաջալերացարուք , մի՛ կնքէք զհաշտութիւնն , և մարտնջեցէ՛ք մինչև ցվերջն ։ Միստր Լէյէրտ խիստ յայտնի կերպիւ կըխօսէր ։ Իւր զրուցած խօսքերն ծանուցեալ են 'ի բոլոր դեսպանաց կ· Պոլսոյ · քանզի դաղտնի չէր պահեր , նա մանաւանդ ինքզինքն անզգոյշ կըցուցնէր այնչափ բացայայտ կերպիւ զմեզ քաջալերելով։ Յոժարամիտ պիտի զրուցեմ ձեզ թէ միստր Լէյէրտ ոչ է այն մարդն՝ զոր պարտ էին ընտրել վասն դժուար պաշտօնին՝ զոր 'ի գործ պիտի դնէր այսպիսի խառնաշփոթ ժամանակի մը մէջ ։ Զայս միայն կրնամ յաւելել'ի պաշտպանութիւն իւր՝ թէ ինքն ևս պարկեշտութեամբ խաբուեցաւ , և իսարեց զմեզ ևս առաւել դիւրութեամբ՝ որ ինքն ևս աւելի կատարելապէս խաբուած էր ։ Մուսիւրիս փաշան կըներկայացնէր զմասնաւոր խօսակցութիւնն Պինքբեսֆիլտ կոմսին իբրև գրեթէ նոյնչափ զօրութեամբ · թէև աւելի խոհեմութեամբ քան զմիստր Լէյէրտ ։ Սերվէր փաշային ձեռքն այնպիսի գրուածներ կըգտնուին՝ որք տարակոյս չեն թողուր իմ ըսածներուս վերայ , և որք պիտի հրատարակուին զկնի պատերազմին ։ Ահա այս է որ պատճառեց զկորուստ մեր և զկործանումն Թուրքիոյ ։ Անշուշտ յոյժ տխուր են այս եղելութիւնքն ։

Անգղիական նաւատորմիղն , և մօ-ի- Օնուին պաշտօնեայ

Այս վերնագրով ՎԱՔԸԹ թուրք օրագիրն զհետևեալ յօդուածն հրատարակած է , յորմէ ընթերցողք մեր արդէն տեղի ունեցած դիւանագիտական դիպաց վրայօք յետանկատ գաղափար մի կրնան ստանալ։

«Երէկուան մեր թուոյն մէջ ծանուցինք ըստմուտն 'ի Կ· Պոլիս անգղիական նաւատորմղին և զհասանելն Ռուսիոյ դեսպանատան առաջին թարգման մօսիւ Օնուին՝ յատուկ պաշտօնիւ։

«Դարդանէլի նեղուցէն վերոյիշեալ նաւատորմղին անցանելն՝ 'ի գործ դրուած եղելութիւն մի լինելով, կարող եմք հրատարակել թէ 7—8 պատերազմական նաւք արդէն երկաթ ձգած են 'ի կղզին Իշխանաց , և թէ ուրիշ մի քանի նաւք Կէլիպօլուի առջև կըգտնուին ։

«Ըստ երևութին՝ անգղիական նաւատորմղին դալն ուրիշ նպատակ չունի բայց միայն պաշտպանել զանգղիական հպատակս · սակայն ստոյգն այն է թէ Անգղիան , որոյ ազդեցութիւնն ըստ կաւ տկարանալ Եւրոպիոյ մէջ , կամեցաւ՝ այս գործոյն ձեռք զարնելով վերականգնել զազդեցութիւն և զարժանաւորութիւն իւր՝ իբրև մի մեծ տէրութիւն ։

«Եթէ քէն 'ի ձեռս բերած մեր տեղեկութիւններէն կիմանամք թէ մօսիւ Օնուին պաշտօնն ուրիշ բան չէր բայց միայն ծանուցանել Բարձրագոյն Դրան թէ՝ անգղիական նաւատորմիղն կ· Պոլսոյ ջուրերն հասած լինելով, Ռուսաց զօրագունդքն ևս պիտի մտնեն 'ի մայրաքաղաքն Այսու ամենայնիւ , եթէ Բ· Դուռն իւր հաւանութիւնն չտայ նաւատորմղին ներս մտնելուն և բողոքէ , Ռուսիան ևս իւր կողմանէ պիտի հրաժարի 'ի գործ դնելոյ մի քանի զգուշութեան միջոցներ։ Բայց յայսմ դիպուածի , մօսիւ Օնուին պատուէր տուեալ էր 'ի կողմանէ Նիքոլաս Մեծ—Դքսին խնդրել իբրև շնորհ մի , որպէսզի (օսմանեան) կայսերական կառավարութիւնն թոյլ տայ որ Ռուսաց զօրաբանակին մի մասն ընդունուի 'ի Կ· Պոլիս · քանզի զօրաբանակին կացութիւնն խիստ անհանգիստ է 'ի պատճառս ձիւներուն և անձրևաց՝ որք առատապէս կըտեղան ։

«Ի կայսերական պալատն գումարեալ խորհրդարանը՝ ամենայն ինչ յաջողութեամբ պիտի լմննար ։ Իշխանութիւն կուտամ ձեզ կրկնել և ծանուցանել զոր ինչ պիտի յաւելում այժմ։ Միստր Լէյէրտ՝ Անգղիոյ դեսպանն՝ ասաց ինձ ։ «Կրկարծէք թէ առանց նպատակի՝ յուղարկեցին զիս աստ , զիս՝ որ բարեկամ եմ Թուրքիոյ ։ Զէ՞ք հասկնար որ զձեզ քաջալերելոյ և զՌուսիան վշտացնելոյ նպատակաւ է ։ Հաւատացէ՛ք յիս, քաջալերացարուք , մի՛ կնքէք զհաշտութիւնն , և մարտնջեցէ՛ք մինչև ցվերջն ։ Միստր Լէյէրտ խիստ յայտնի կերպիւ կըխօսէր ։ Իւր զրուցած խօսքերն ծանուցեալ են 'ի բոլոր դեսպանաց կ· Պոլսոյ · քանզի դաղտնի չէր պահեր , նա մանաւանդ ինքզինքն անզգոյշ կըցուցնէր այնչափ բացայայտ կերպիւ զմեզ քաջալերելով։ Յոժարամիտ պիտի զրուցեմ ձեզ թէ միստր Լէյէրտ ոչ է այն մարդն՝ զոր պարտ էին ընտրել վասն դժուար պաշտօնին՝ զոր 'ի գործ պիտի դնէր այսպիսի խառնաշփոթ ժամանակի մը մէջ ։ Զայս միայն կրնամ յաւելել'ի պաշտպանութիւն իւր՝ թէ ինքն ևս պարկեշտութեամբ խաբուեցաւ , և իսարեց զմեզ ևս առաւել դիւրութեամբ՝ որ ինքն ևս աւելի կատարելապէս խաբուած էր ։ Մուսիւրիս փաշան կըներկայացնէր զմասնաւոր խօսակցութիւնն Պինքբեսֆիլտ կոմսին իբրև գրեթէ նոյնչափ զօրութեամբ · թէև աւելի խոհեմութեամբ քան զմիստր Լէյէրտ ։ Սերվէր փաշային ձեռքն այնպիսի գրուածներ կըգտնուին՝ որք տարակոյս չեն թողուր իմ ըսածներուս վերայ , և որք պիտի հրատարակուին զկնի պատերազմին ։ Ահա այս է որ պատճառեց զկորուստ մեր և զկործանումն Թուրքիոյ ։ Անշուշտ յոյժ տխուր են այս եղելութիւնքն ։

ՖՐԱՆ—ՄԱՍՕՆՔ

(Թարգմանեալ 'ի գաղղիարէն ։)

Ֆրանմասօնք երկրիս զանազան կողմերը տարածուած , մանաւանդ Անգղիոյ , Գերմանիոյ և Գաղղիոյ մէջ տարածուած գաղտնի ընկերութիւն մը կըկազմեն ։ Այս ընկերութեան նպատակն է (քսա առաջին յօդուածոյ ընկերութեան կարգին) , բարեգործութիւն ընել, ընդհանուր բարոյականը ուսանել, և ամեն կերպ առաքինութիւն կատարել։ Ֆրանմասօնք ինքզինքին եղբայր կըճանչնան , և պարտաւոր են իրարու օգնել, ուր որ ըլլան , ուր ազգին և ընկերականութեան, ուր կարգին կամ դասուն որ վերաբերին ։ Ընկերութեան մէջ չընդունուիր մէկը՝ մինչև որ վարդապետական արարողութիւններ չըկատարուին , կամ մինչև որ ընկեր եղողը բաւական չփորձուի ։ Նորընծայք կ'երդնուն որպէսզի ընկերութեան սկրքան դաղտնիքը չըյայտնեն ։ Ասոնք զիրար ճանչնալու վերաբերեալ յատուկ նշաններ ունին ։ Քանի մը ձևեր ունին որք գործաւորութեան կամ շինութեան արուեստէն փոխ առնուած են · զորօրինակ գոգնոցը , դեսպակը (թէճկէրէ) եռանկիւնը և կարկինը։ Փոքրիկ ժողովներու կամ խումբերու բաժնուած են և ժողովարանաց մէջ կըհաւաքուին ։ Կարգին մէջ աւելի կամ նուազ յառաջադէմ եղողներն իրենց դրից համեմատ աստիճաններ կընդունին , որոց թիւը երեսուն երեքէն աւելի չէ ։ Սակայն երեք հիմնական աստիճան միայն ունին ,այսինքն , Ինրվարդ (apprenti) , ընկեր (compagnon) , Վրդպ (maitre) ։ Կարգին մէջ բարձրաստիճան եղողները տեսակ մը ժողով կըկազմեն որուն անունն է մեծ—Արևելք (Grand Orient) · Գաղղիոյ Մեծ—Արևելքին տեղին է Բարիզ։ Ֆրանմասօնք տարին երկու ինչոյք ունին՝ զոր կըկատարեն կարգը տօնախմբելու համար , մէկը ձմեռուան և մէկը ամառան արևադարձի (solstice) ժամանակ ։

Մասօնութեան ծագումը խիստ մթին է ։ Ոմանք Եգիպտոսի և Յունաստանի գաղտնիքներէն ծագած կըկարծեն · ոմանք Երուսաղէմի մէջ Սողոմոնի տաճարին շինութեան ժամանակ , և ուսուցիչ կըճանչնան Հիրամը՝ որ սոյն տաճարը շինելու պաշտօն ունեցող ճարտարապետն էր · ոմանք ալ վերջապէս Դամբլիէ կամ Լօզ—Գրուաներու գաղտնի ընկերութեան մնացորդը կըկարծեն ։ Ամենէ հաւանական կարծեաց համեմատ մասօնական հիմնադրութիւնը՝ իւր էութիւնը կըպարտաւորի համեղբայրութեան մը՝ որ որմնադիրներու խումբ մ'էր , և ութերորդ դարուն մէջ սկսաւ ։ Այս ճարտարապետները՝ Եւրոպայի մէկ ծայրէն միւս ծայրը ճամբորդելով, միջին դարու Եւրոպայի այն սքանչելի և ընտիր շէնքերը և տաճարները հիմնած են՝ որք երևելի են թէ փառաւորութեան և թէ միաձևութեան մասին , և գոթական ըսուած շէնքերու ցեղին կը վերաբերին ։ Նախ Լոմպարտիայի մէջ ցցուցին ասոնք իրենց տաղանդը , անտի՝ Կոլ մէջ տարածուեցաւ , և անցան Գերմանիա Շարլմանեի ժամանակ , յետոյ Անգղիա անցան՝ ուր արդէն հզօր՝ մարմնաւորութիւն մը կըկազմէին 10երորդ դարուն , որոյ նախագահն էր Բրէնս Էտվին՝ եղբայր Աթելսթէն թագաւորի ։ Տաճարեբերորդ դարուն Սթաղպուրկի հոյակապ աթոռանիստ տաճարը շինեցին (1277) ։ Ճարտարապետական շատ շինութիւններ յարատև կատարելու համար առանձնաշնորհութիւն ունէին , ընթացակցութենէ խորշելու համար իրենց դաղտնի վարքը հաստատուն կըբռնէին և երկար ատեն համբակութեան կամ աշակերտութեան մէջ կը թողուէին ։ Ժամանակ տնցնելով, երբոր ճարտարապետական գործերնին հանրածանօթ եղաւ , մասօնական ընկերութիւնը իւր նախնական յատկութիւնը կորսնցուց · ճարտարապետութիւն չդիտցող բազմաթիւ անձինք ալ ընդունուեցան իրեն ծոցը · շինութեան արհեստին գործիքներուն անունները և գործիքները միայն մնացին , այլ ուրիշ բան չ'եղեն՝ այլ իբր հանդանակ կամ սկրքունք ։ Ժողովները հաստատ մնացին , այլ սակայն նախնական բարեկարգութեան մասին՝ լոկ եղբայրական դաղափարը պահեցին ։ Անգղիոյ մէջ միայն կըգտնուին մասօնական կարգին ամենահին հետքերը՝ գրեթէ այսօրուանին նման բարեկարգեալ։

1327ին բոլոր լորտերը մասօն էին ։ 1502ին Հենրիկոս Է ինքզինքը մասօնական կարգին պաշտպան հռչակեց և իւր պալատին մէջ ժողովարան (լոժ) մը շինեց ։ Մասօնութիւնը 1723ին մտաւ Ֆրանսայի մէջ՝ լորտ Տէրուէնթ—Վաթէռսի միջոցաւ , որով քիչ միջոցի մէջ հանրաճանաչ եղաւ ։ 1771ին մեծ վարպետին (grand maitre) էր Շարդր դուքսը (անկէ 'ի վեր Օրլէանի դուքս) և կայսրութեան ատեն Նաբոլէոնի եղբայր՝ Ժոզէֆ Նաբոլէոն մեծ վարպետ եղաւ ։

Մասօնական գումարումները կամ ժողովները ամեն ժամանակ կառավարութեանց անվստահութեան տեղի տուած են , տեսնելով որ՝ իրենց համամիտները խիստ շուտով կըմիանան գաղտնի կերպով· իբրև կրօնից և տէրութեանց թշնամի կընկատէին զիրենք ։ 1425ին անգղիական խորհրդարանը աքսորեց զիրենք ։ 1561ին ալ Էլիզապէթ թագուհին աքսորեց ։ 1757ին Բարիզի Շադլէն ասոնց հակառակ վարուեցաւ · նմանապէս հալածանք կրեցին Սպանիոյ , Ռուսիոյ և Իտալիոյ մէջ ։ Քլէման ԺԲ· Պէնուա ԺԳ· Պիոս Է և Լէոն ԺԲ· պապերէն դատապարտուեցան ։

• • •

հուրդն որոշեաց հաւանութիւն տալ այս խնդրոյն։ և այս պատճառաւ վսե. Նամիք փաշան չորեքշաբթի երեկոյին յատուկ շոգեշարժ կառախմբով մի մեկնեցաւ յԱդրիանուպոլիս՝ երթալու 'ի հրաւիրել զՆիքողայոս Մեծ—Դուքսն որ Ռուսաց զօրաբաժին մի յուղարկէ 'ի Պոլիս։

«Պարտիմք կրկնել թէ Անգղիոյ նաւատորմիղն մուտն՝ կայսերական կառավարութեան հանութեամբը չեղև, Բարձրագոյն Դուռն բողոքեաց։ Հետևաբար 'ի մէջ Ռուսիոյ և Բ. Դրան դաշնադրեալ պայմանքն 'ի մասին զինադադարի և հաշտութեան՝ հաստատուն մնան միշտ։ Ուստի բնական է թէ՝ եթէ Ռուսք մտանեն 'ի Պոլիս, իբրև բարեկամ և իբրև հիւր (միւսաֆիր) պարտին մտանել։

ԿԱՐԵՒՈՐ ԼՈՒՐՔ

Նիքողայոս Մեծ—Դքսին ընդհանուր զօրաբանակն բարեկամաբար մտաւ և դրաւեց Ա.յի—Ստէֆանօ գիւղն, որ կը գտնուի յանմիջական չրջակայս Կ. Պոլսոյ։ Օսմանեան և Ռուսաց լիազօր դեսպանքն՝ որք Ադրիանուպոլսոյ մէջ կը բանակցէին 'ի վերայ պայմանաց կատարեալ հաշտութեան, վերադարձան յԱ.յի—Ստէֆանօ, ուր բանակցութիւնքն կը շարունակեն, և հաշտութեան դաշնադրութիւնն (որ «Հաշտութիւն Կ. Պոլսոյ պիտի կոչուի,) հաւանականաբար այսօր ստորագրեալ պիտի լինի։

Նիքողայոս Մեծ—Դուքսն և ս, այսինքն Զարին եղբայրն, 'ի բանակակեդրոնն իւր Ա.յի—Ստէֆանօ եկաւ՝ ընկերութեամբ Կուրքօ, Սքոպէլէֆ, Լյնաթիէֆ զօրապետաց, Լէխթենպերկի դքսին և ուրիշ գլխաւոր զինուորականաց։

Բարձրագոյն Դրան կողմանէ հրատարակեալ յայտարարութիւն մի կը բացատրէ Կ. Պոլսոյ բնակչաց զբաղեկամական գաղուստն Ռուսաց, որոյ պատճառ եղած է անգղիական նաւատորմղին անցանելն 'ի Նեղուցէն Դարդանէլի։

Օսմանեան կայսերական կառավարութիւնն իւր հաւանութիւնն տուած է Ռուսիոյ թողուլ զՀետևեալ երկիրներն, Ասիոյ մէջ՝ զգաւառն Պաթումի, Արտահանի, Կարսի և Պայազիտի։ իսկ Եւրոպիոյ մէջ զբովանդակ Տոպրուճան։

Գարատաղի իշխանութիւնն պիտի ընդունի Ինթիվարի և Տուլչինօ քաղաքները։ Իսկ Սերպիոյ համար որոշուելի նոր սահմանքն տակաւին յայտնի չեն։

Ահաւասիկ կայսերական հրամանագիրն, զոր բարձրա. Ահմէտ Վէֆիք փաշան ընթերցաւ Օսմանեան բարձրագոյն մէջ և որով առժամանակեայ կերպիւ լուծուեցաւ խորհրդանոցն։

«Որովհետև այժմեան կացութիւնն թոյլ չտար բարձրագոյնին՝ որ զչրջան իւր կատարէ,

«Որովհետև ըստ սահմանադրութեան, 'ի թիւն արտօնութեանց Վեհապետին գտանի նաև իրաւունքն երկարաձգելոյ կամ կարճելոյ զչրջանն երեսփոխանական խորհրդանոցին, եթէ պարագայք հարկաւորապէս կը պահանջեն,

«Ուստի օգոստ. Սուլթանն կը հրամայէ որ երեսփոխանաց ժողովն և ծերակոյտն՝ որոց չրջանն ըստ սահմանադրութեան պարտ էր վերջանալ 'ի 1—13 Մարտի, այսօրուանէ սկսեալ դադարի, և կը պատուիրէ իւր առաջին նախարարին յայտնել զկայսերական գոհունակութիւն իւր յիշեալ երկուց խորհրդարանաց նախագահից և անդամոց վասն բարենախանձ եռանդեան և ազգասիրութեան՝ զորս ցոյց տուին մինչ այս չրջանի իւրեանց։

«Ն. Վեհափառութեան հրամանն արդէն 'ի գործ դրուած լինելով, Բ. Դուռն կը փութայ զայս եղելութիւնն ծանուցանել հասարակութեան։

«Շ—14 Փետրվար, 1878։»

ԱԶԳԱՅԻՆ

Հետևեալ բողոքագիրն, որ արդէն մատուցեալէ քաղաքիս ազգ. երեսփոխանական ժողովոյն, յուղարկեցաւ մեզ յուսումնական երևելի բարեկամէ միոյ՝ 'ի հրատարակութիւն Արշալուսոյ միջոցաւ։

Իզմիր, 21 Դեկտ. 1877

Մեծապատիւ Ե. Եռայեան, ատենապետ Գաւառական ընդհ. ժողովոյ 'ի քաղաքիս։

Մեծապատիւ Տէր,

Նկատելով որ պաշտօնական յայտարարութեամբ՝ համեմատ՝ քաղաքիս ազգային արկղը մէկ միլիոն ղուրուշի չափ բաց պարտք ունի, և տարին 82,000 ղուրուշ տոկոս կը տայ,

Նկատելով որ մօտերս ազգային տուրք մը պիտի հաստատուի մեր ազգային պիտոյքն կարգադրելու և իրաց այս վիճակին դարման մը տանելու համար,

Նկատելով որ ազգային դպրոցները փլուզելու վրայ են, դասարան ու դրասեղան չունին և անոնցմէ զատ խել մը բարոյական ու նիւթական պէտքեր կան զորս ազգը լեցնելու անկարող կ'գտնուի,

Կ'խնդրեմք որ գաւառական ընդհանուր ժողովը վահանեան ժամերգական ընկերութեան սահմանուած տարեկան 13,200 ղուրուշի գումարը, (որ հինգ տարիէ 'ի վեր տրուելով, ազգային պարտքին վրայ 66,000 ղուրուշ աւելնալուն պատճառ եղած է,) առայժմ չնչէ, կամ՝ աւելի ստիպողական պէտքերու գործածէ. գումար մը որ ինքնին խիստ մեծ է, վասնզի մեր սրբազան Առաջնորդին անդամ 18,600 ղուրուշ սահմանուած է տարեկան և զոր մեր ամենէն բանիբուն դասատուն հազիւ հազ կ'ստանայ։

Տարակոյս չունինք, մեծա. Տէր, որ մեր այս անկեղծ խնդիրքն ու դիտողութիւնները գաւառական ընդհանուր ժողովոյ կողմէն այնքան աւելի լուրջ խորհրդածութեան պիտի առնուին՝ որքան որ իրաւունք չէ անշուշտ ազգային պիտոյքն կարգադրելու համար հասարակութենէն զոհողութիւն պահանջել առանց հնարին եղած զոհողութիւններ կանխաւ ընելու։

(Սոդագրո—ԼԻ—նէ)

Զմիւռնիա, 30 Յունվար 1878

Յարգոյ խմբագիր Արշալոյս Արարատեան պատուական լրագրոյն։

Քաղաքիս Հայ ընթերցատան Ցերորդ չրջանի հաշուեկշռոյն մէջ քանի մի սխալներ լինելուն կը փութամք ուղղելու։

Նախ՝ ութերորդ չրջանէն արկղին մէջ աւելցած գումարը 932 ղուրուշ 25 ստակ էր մինչդեռ այժմ 710 ղուրուշ 25 ստակ ցուցուած է, ասոր պատճառն մինչև ութերորդ չրջանի Տնօրէն խորհրդոյ ընտրութեան, նախորդ դանձապետին ձեռամբ 222 ղուրուշ ծախք եղած և նորընտիր դանձապետին միայն 710 ղուրուշ 25 ստակ յանձնուած ըլլալն է, որ փոխանակ աւելցած գումարը 932 ղուրուշ և 25 ստակ դնելով ծախքերն ալ հաշուեկշռոյն ելից կողմը մի առ մի ցուցուելուն, մուռացմամբ 710 ղուրուշ 25 ստակ ըսուեր է. նոյն ծախքերն են.

Ընթերցատան նախկին գործակատարին Յունուարի ամսականը	57
Լոյս հանդիսին չորրորդ չրջանի բաժանորդագինը ցվերջ 1877 Սեպտ. ամսոյ	80
Եօթերորդ չրջանի հաշուեցուցակին տպագրութեան համար և ուրիշ մանր	85
ղուրուշ	222

Երկրորդ՝ Ընթերցատան բաժանորդաց ցանկին մէջ սխալմամբ տիկին Յովհաննէս Զաքրեան ըսուած է, փոխանակ տիկին Թագուհի Ս. Զաքրեան ըսելու, որնոր Ընթերցատան մշտնջենաւոր բաժանորդ եղած է, ինչպէս ուրիշ ութն ազգային հաստատութեանց ևս, և քաղաքական ժողովոյ վաւերացմամբ կտակած է իր կենդանութեան ժամանակ ինքն անձամբ և իր մահուանէն յետոյ իր երեք որդւոց ձեռամբ տարուէ տարի մէյմէկ Մէճիտ վճարել Հայ Ընթերցատան։ Ուստի մշտնջենաւոր շնորհակալութիւն։

Երրորդ՝ նմանապէս բաժանորդաց ցանկին մէջ մեծա. Լազարոֆ Մեսրոպի անուան տեղ Պարծանքեան Մեսրոպ գրուած է։

Արդ այս սխալմունքներուն համար մեծարոյ բաժանորդաց ներողութիւնը կը խնդրեմք։

Այսու պատեհութեամբ հարկ կը համարիմք իմացնել որ նոր Տնօրէն խորհրդոյ ընտրութիւնը կատարուեցաւ, և կը յուսամք որ կը բարեհաճին իրենց ազգանուէր պաշտօնը ստանձնել. ներկայ 1878 տարւոյս մէջ Զմիւռնիոյ Հայ Ընթերցատունը իր իններորդ չրջանը կ'ողջունէ, և սկիզբէն բարեգուշակ կը թուի մեզ. վասնզի Ընթերցատան սրահին մէջ արդէն գտնուած ճոխ և ընտիր լրագիրներու վրայ Անգղիերէն շաբաթաթերթ մ'ալ աւելցաւ The Observer անուն, զոր Լոնտոն բնակեալ մեր հայրենակիցներէն մեծա. Ս. Սիւքիասեան նուիրած է, որուն համար մեր հրապարակական շնորհակալութիւնները մատուցանելով կը խնդրեմք որ իր սիրելի հայրենեաց մէջ գտնուած այսպիսի ազգօգուտ հաստատութեան մը վրայ իր նիւթական և բարոյական օգնութիւնները շարունակելու հաճի։

Յարգոյ խմբագիր Տէր, մեր անկեղծ շնորհակալութիւնները կընուիրեմք և ձեզ, որ Ընթերցատանս վերաբերեալ ամեն յօդուած ձեր պատուական լրագրոյն մէջ ազգասիրաբար հիւրընկալելով, ինչպէս որ միշտ՝ նոյնպէս և ութերորդ չրջանի Տնօրէն խորհրդոյ անդամոց երախտագիտութեանը վրայ իրաւունք ստացայք. ուստի խնդրելով որ մեր սոյն վերջին գրութեան ալ Արշալուսոյ մէջ տեղ մը շնորհելու հաճիք, Ձեզամբ յարգանօք։ Հրաժարեալ Տնօրէն խորհուրդ

ՀԱՅ ԸՆԹԵՐՑԱՏԱՆ

Սէլիմիյէի զօրանոցը հաստատեալ 23ի չափ Ռուս գերիներ որոց ամենքը բաց 'ի մէկէն, Ղարապաղցի Հայ են եղեր, իսկ միւսք Ռուս, երկու շաբաթ առաջ Գաթը—գիւղի քարոզիչ Սրուանձտեանց գեր. Տ. Գարեգին Ծ. վարդապետի այցելութիւնն ընդունելով հոգևորապէս մխիթարուելէ և խոստովանուելէ վերջը, կիրակի օր ամենքն ալ Գաթը-գիւղի Հայոց եկեղեցին երթալով հաղորդուեր և յետ աւարտման եկեղեցւոյ Թաղ. խորհրդոյ անդամոց ծախքովը փառաւոր ճաշ մը ըրեր են։

Սոյն Հայազգի գերիները ամեն կիրակի եկեղեցի յաճախելու արտօնութիւն ստացեր են։

—Եալովայի Զէնկիլէր գիւղի Թաղ. Խորհուրդը յաղգային Պատրիարքարան ուղղեալ նամակաւ մը Զէնկիլէրի մէջ Զէրքէզաց գործած անկարգութիւնները, Հայ մը սպաննելը և ուրիշ մը մահու չափ վիրաւորելը յայտնելով, գիւղը ապագայ վտանգէ ազատելու համար ազգ. Պատրիարքարանի անօրէնութիւնը ենդրած էր։

Մ. Պատրիարք Հայրը անմիջապէս թագրիր գրեց առ Բ. Դուռն։ Հայրենիք։

Մոփ. լրագրոյն ամսոյս 7 թուոյն մէջ զհետևեալն ընթեռնումք.

Փափաղեան Ստեփան էֆէնտին՝ Պատր. Փոխգեր. Տ. Յ. Մկրեանի դէմ յարուցած ամբաստանութեանց իւր կողմանէ Խօճասարեան Օդսէն էֆէնտին փոխանորդ կարգած ըլլալով, կը լսենք թէ յանձնախումբը պատասխաներ է թէ այսպիսի դատերու համար փոխանորդութիւն չընդունիր։

Քննիչ յանձնախումբին այս պատասխանը խիստ օրինաւոր կը գտնենք։

Փափաղեան Ստեփան էֆէնտին պէտք է անձամբ ապացուցանէ իւր բրած ամբաստանութիւններն՝ ինչպէս որ խօսք տուած է հրապարակաւ։ Ասկէց զատ՝ ամեն մարդ գիտէ որ Փափաղեան էֆէնտին դատն անձամբ վարելու խիստ կարող է և փոխանորդի կամ փաստաբանի բնաւ կարօտութիւն չունի։

— Ռումելիի երկաթուղեաց արտօնատէր Պարոն Հիրշ՝ Ռումելիէն մայրաքաղաքս փախչող 70 հայ գաղթականաց համար 70 անկողին, 70 վերմակ, 70 խորդա և 200 ղայդ գուլպա Պատրիարքարան ղրկած ըլլալով՝ ուրբաթ օրն յիշեալ գաղթականաց բաշխուեցան, և Պատրիարքարանը շնորհակալութեան գիր մը գրեց առատաձեռն բարերարին։

Քաղաքիս Աղքատասիրաց Ընկերութիւնն Հայոց, որ 'ի հիմնադրութենէ իւրմէ մինչև ցայսօր յաջողեցաւ 'ի ձեռս բերել զհամակրութիւնս և դքալաերութիւնս ազգայնոց և օտարաց, Աղքատասիրաց ընկերութիւնն, կ'ըսեմք, որոշեալ է պարահանդէս մի տալ 'ի նպաստ աղքատաց և կարօտելոց 'ի 21ն ամսոյս երեքշաբթի երեկոյին։ Ուստի տարակոյս չունինք թէ մարդասէր ե. ազգասէր քաղաքակիցք մեր պիտի փութան՝ իրենց ներկայութեամբը դործակից լինել յիշեալ Ընկերութեան այս Աստուածահաճոյ նպատակին, որ է օգնել աղքատաց։

Մտից տոմսակին դինն՝ մի օսմանեան լիրա է։

ՋԱՆԱՋԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Զմիւռնիա, 18 Փետրվար։

Մեր ընդ հանուր նոր կառավարիչ վսե. Համիտ փաշան, ըստ սովորութեան՝ քաղաքիս հիւպատոսաց պաշտօնական այցելութիւններն ընդունելով, փոխադարձ այցելութեան գնաց և իւր բարձր աստիճանին վերաբերեալ յարգանօք ընդունեցաւ 'ի նոցանէ։

Նորին Բարձրութիւնն փութացաւ նաև այցելութեան երթալ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց հասարակապետութեան նախորդ գահերէց Կրէնթ զօրավարին, 'ի «Վանտալիա» անուն պատերազմական շոգեշարժ նաւն՝ որով եկած էր 'ի քաղաք մեր։

Անոյշ 13ին երկուշաբթի օրն՝ յիշեալ բարձրաստիճան զօրապետն փոխադարձ այցելութեան երթալով մեր բարձրա. կուսակալին, բաղում մեծարանօք և զինուորական փառաւորութեամբ ընդունուեցաւ։

Կրէնթ զօրապետն՝ զկնի պտըտելոյ զաւերական Եփեսոսի և զՀնութիւնս քաղաքիս, չորեքշաբթի օրն մեկնեցաւ 'ի Կոստանդնուպոլիս երթալու «Վանտալիա» շոգենաւով։

—Հռոմի մէջ կարտինալաց ժողովն՝ ըստ եկեղեցական կարգադրութեանց՝ դադարուելով և երկու օր խորհրդակցելէ եաւ՝ ընտրեցին ըստ յաջորդն երջանկայիշատակ Պիոս իններորդին, այսինքն զՆոր Պասն, որ կոչեցաւ Լէոն ԺԳ.։

—Զորեքշաբթի օրն 'ի լատինական մայր եկեղեցին քաղաքիս հանդիսաւոր պատարագ մատուցաւ և մեծաշուք պաշտօն եղև վասն հանդստեան հոգւոյ Պիոսի իններորդի։ Խուռն բազմութիւն հաւատացելոց ներկայ գտնուեցաւ այս եկեղեցական մեծ հանդիսին, յորում՝ զսուրբ պատարագն մատոյց մօնսէյնէօր Սբաքքաբիէդրա դերա. Արքեպիսկոպոսն Զմիւռնոյ։

—Թէև ժամանակէ մը 'ի վեր դադութիւնք և յափշտակութիւնք անպակաս են 'ի քաղաքիս, այսու ամենայնիւ լիայոյս եմք թէ մեր նոր Վալիին մարդասիրական լուրջ խնամքն հասարակաց ապահովութիւնն նոր և յաջող կերպարան մի պիտի ընդունի. մանաւանդ որ Նորին Բարձրութեան բարեգութ տնօրէնութեամբն հարիւր պահապան զինուոր յաւելցաւ Ոստիկանութեան զինուորաց թուոյն վերայ։

—Ի նաւահանգիստն քաղաքիս դտանին այժմ 13 պատերազմական նաւք. այսինքն 4 դաղղիական, 3 աւստրիական, 3 ամերիկացի, 2 գերմանական և 1 իտալական։

—Մատրիտէն հասեալ հեռագիր մի կը ծանուցանէ թէ Աֆրիքա կոչուած Սպանիական ֆրեկաթին հրաման տրուեցաւ որ ուղևորի 'ի Միջերկրական ծովն 'ի պաշտպանութիւն Սպանիոյ հպատակաց՝ 'ի Թուրքիա բնակելոց։

—Յայտնի է թէ Պերլինի Օսմանեան դեսպան Սատտուլլահ պէյն, երկրորդ լիազօր դեսպան կարգուելով վասն բանակցութեանց հաշտութեան, մեկնեցաւ 'ի նոյն մայրաքաղաքէն։

Յիշեալ դեսպանատան խորհրդոյ առաջին քարտուղար հայկազուն Օհան էֆէնտին՝ դորձակատարի և փոխանորդի պաշտօն պիտի վարէ ցորչափ ժամանակ որ Սատտուլլահ պէյն բացակայ պիտի դտնուի 'ի Պերլինէ։

—Ռուսաց բանակակեդրոնին՝ կ. Պոլսոյ յարակից Ա.յի—Սթէֆանօ գիւղն փոխադրուելէ յառաջ, վսե. տեարք Ստեփան փաշան և Նուբարեան էֆէնտին՝ 'ի կողմանէ «կարմիր մահիկի» ընկերութեան, Ադրիանուպոլիս դնացին Ռուսական իշխանութեանց հետ բանակցելու համար 'ի մասին փոխադրութեան 'ի կ. Պոլիս՝ 650ի չափ հիւանդ և վիրաւոր զինուորաց՝ որք Ֆիլիպէի և Սոֆիայի մէջ կը դտնուին։

—Դարնանային արևափայլ օդն կըտիրէ 'ի մի քանի աւուրց հետէ և խուռն բազմութիւն պարտողաց յերկուց սեռից անպակաս է 'ի Նորաշէն դեղեցիկ ծովեղերս քաղաքիս, որ մէսիէօ Տիւսօ Ֆրէր հռչակաւոր ճարտարապետաց հոյակապ և ճարտարարուեստ գործն է։

Հասարակութիւնն՝ բարեխնամ շնորհիւ մեր վսե. կուսակալին, կատարեալ անդորրութեան մէջ լինելով, սովորական զբօսանօք բարեկենդանը կ'ընէ, դիմակաւոր կըպտըտի, ու կըզուարճանայ երեկոյթներով (soirée) և պարահանդէսներով. որոց մի քանին 'ի նպաստ աղքատաց և կարօտելոց կըտրուի։

—Պաղատատի նոր կուսակալ վսե. Գատրի փաշան ամսոյս 10ին աւստրիական շոգենաւով հասաւ 'ի քաղաք մեր, ուր մի քանի ժամ մնալէ ետև շարունակեց ղճանապարհորդութիւնն 'ի պաշտօնատեղին իւր երթալու։

—Կ. Պոլսոյ «Հայրենիք» լրագրոյն ամսոյս 7 թուոյն մէջ զհետևեալն ընթեռնումք։

«Ժուռնալ Տը Պրիւքսէլի Ս Բէդէրսպուրկի թղթակիցը կըսէ թէ՝ դրեթէ ստոյգ է որ Ռուսական պայմաններէն մէկն ալ՝ Պոլսոյ Ա.յի—Սոֆիայի մղկիթը յունական եկեղեցւոյ պաշտման վերածելն եղած է։ Ռուսական բանակին յաղթանակը շատ ցաւալի արդիւնք մը պիտի ունենայ Յունաց Պատրիարքին համար, որ 'ի շնորհս Սուլթանին կոնդակներ հրատարակած է"։

—Կ. Պոլսոյ «Լրագիր» թերթին փետրվարի 7 թիւն զհետևեալ տողերն կըպարունակէ։

«Օսմանեան երեսփոխանաց ոմանց դէմ ոստիկանութեան վերատեսչութեան ձեռք առած հետևեալ միջոցը ախուր տպաւորութիւն մ'ըրաւ հասարակաց կարծեաց վրայ։

«Ոստիկանութեան վերատեսուչ Օսման փաշա այս երկուշաբթի օր ոստիկանութեան դուռը կըհրաւիրէ հետևեալ երեսփոխաններն, որք են, Երուսաղէմացի Եուսուֆ Զիա էֆէնտին, Հալէպցի Նաֆի և Մանուկ էֆէնտիներն, Պէրութցի Ապրահամ և Խալիլ Կանէմ էֆէնտիներն. Զմիւռնացի Եէնիչէհէրլիզատէ հաճի Ահմէտ և Մէնէքշէյի Էմին էֆ. Սէլանիկցի Մուսթաֆա—Պէյ, Եանեայի Մուսթաֆա—Պէյ և Էտրնեցի Իսմիմ—Պէյ, վերջապէս բոլոր ձախակողմեան անդամներն։ Վսե. վերատեսուչը պատուէր կը տայ իրենց թէ խորհրդարանին նիստերը դադարած ըլլալուն վրայ, բարձրագոյն հրամանաւ այլ ևս հոս իրենց ներկայութեանը հարկ չմնալով, կըպարտաւորին անյապաղ՝ իւրաքանչիւրն իւր տեղը դառնալ բայց 'ի Բասիմ—Պէյին, որնոր Պրուսայի մէջ բանտարկուելու պիտի ղրկուի"։

—Կ. Պոլսոյ լրագիրք կը ծանուցանեն թէ՝ ըստ հրաւիրանաց օգոս. Սուլթանին, բարձրա. Նիքոլաս Մեծ—Դուքսն այցելութիւն մի պիտի ընէ 'ի Կ. Պոլիս՝ հաշտութեան դաշնագիրն ստորագրուելէ ետև։ Յետ այնորիկ Ա.յի—Ստէֆանոյի և Տէտէաղաճի մէջ տեղ բանակեալ Ռուսաց զօրքն պիտի վերադառնան 'ի Ռուսիա՝ Օտէսայի ճանապարհաւ, և 'ի նաև պիտի մնանեն 'ի Տէտէաղաճ։

—Կըսուի թէ՝ օգոստ. Սուլթանն՝ 'ի նշան իւր կայսերական գոհունակութեան, ոսկի երախակալով (գապղէ) փառաւոր սուր մի ընծայեր է վսե. Նամիք փաշային։

—Կըլսեմք թէ վսե. Ֆախրի—Պէյն, որ վառնայի կառավարիչ էր, կայսերական հրամանագրով օսման. դեսպան կարգուեր է 'ի Թէհրան։

—Ամսոյս 11ին հրատարակեալ կ. Պոլսոյ Փունջ լրագիրն զհետևեալն պարունակէ։

«Պասիրէթ Երէկ 'ի լրոյ ծանուցած էր թէ Նիքոլաս Մեծ—Դուքսն մուտքիր է եղեր Պոլիս պալ և օգոս. Սուլթանին հետ տեսնուելի"։

—«Պատրիարքարանէն

. . . խմբագիր,

«Լրագիր» թերթն իւր երէկուան 610 թուով լուր մը հրատարակած է, իբր թէ վեհա. կաթուղիկոսն գիր մ'եկած է առ ամենապատիւ սրբազան Պատրիարք Հայրն հրաւիրելու զինքը յ'էջմիածին քաղաքական այցելութեան մը համար, ևայլն, ևայլն։

Ըստ հրամանի ամենա. սրբազան Հօր կըփութամ ներկայիս յայտարարել, թէ այդպիսի գիր մը ոչ եկած է և ոչ Լրագրին տուած վերոյիշեալ լուրն տեղի ունի երբէք։

10 Փետրվար 1878 Դիւանապետ

'ի Պատրիարքարան Հայոց Թ.Վ.։

Կոստանդնուպոլիս։

—'ի Կ. Պոլսոյ երէկուանէ արձակեալ հեռագիր մի կըծանուցանէ թէ հինգշաբթի օրն 'ի կայսերական պալատն եղեալ արտաքոյ կարգի խորհրդոյն մէջ ընդունուեր են պայմանքն հաշտութեան, հետևաբար դաշնագրութիւնն այսօր՝ որ է շաբաթ, պիտի ստորագրուի։

—Պաշտօնական յայտարարութիւնք, որ կ' Պոլսոյ գլխաւոր փողոցաց պատերուն վերայ կպցուած են, կըծանուցանեն յիշեալ մայրաքաղաքին բնակչաց զգալուստն Ռուսաց, յորդորելով զնոսա չխռովիլ և չվախնալ 'ի ներկայութենէ նոցա 'ի դիւղն Ա.յի—Սթէֆանօ։

—'ի Կ. Պոլսոյ հասեալ երէկուան տաստրիական շոգենաւով 1400ի չափ գաղթական և կամաւոր զինուորք հասին 'ի քաղաքս, նմանապէս մի քանի հիւանդ զինուորականք։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Բամպակէն բաւական վաճառմունք եղեն յայսմ շաբաթու, բայց դիներն թոյլ են միշտ։ Ընդամենը 1400 հակ վաճառեցան, յորոց 800ն մեքենայով մաքրուած 'ի գին 335—345 ղուրուշից առ կենդինարն և 600ն Ատանայի բամպակ 335ի։

Աֆիոնէն անցեալ և այս շաբաթու շուրջ 160 կողով վաճառեցաւ 130 ղուրուշով առ չէքին։ Այս գինն հաստատուն է և դնողք անպակաս են. սակայն աֆիոն ունեցող բաղում վաճառականք չեն կամիր այժմ վաճառել յուսալով թէ յետ սակաւուց պիտի բարձրանայ. զի կըհաւատան թէ առաջիկայ հունձն ցնստեալէ։

Փալամուտն թէև քիչ մը թոյլ է, բայց և այնպէս գրեթէ 3000 կենդինար վաճառեցաւ Նդէ-ըէլ կոչուած տեսակէն 107—120 ղուրուշով առ կենդինարն։

ԳԱՆՈՒՅՈՒՄ

Գործարան Ծխախոտի Բ. Տ. Խրիսթոտուլօ եւ Ընկերութեան։

Վերոյիշեալ գործարանի վերատեսչութիւնը պատիւ ունի ծանուցանելու ծխախոտ վաճառողաց եւ մեծածխողաց, թէ քանի մը օրէ ի վեր բացուած գործարանի, ուր բաքեքներու եւ մարքաներու եւ մանուածոյ վերոյիշեալ Բ. Տ. Խրիսթոտուլօ եւ ընկերութեան յատուկ նշաններու նմանողութեամբ ծխախոտի բաքեքներ հանած ըլլալով, այս նմանողութենէն զգուշանան եւ բաքեքներու մակագիրը ուշադրութեամբ կարդան։ 2

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԿՂԶԻ, ԿՂԶԻՈՅՆ ԴԱՂՏՆԻՔԸ

Ժիւլ Վէրն գաղղիացի հեղինակին հետաքրքրական գեղեցիկ մեկ աշխատասիրութիւնն է. զոր պարոն Մ. Մամուրեան պատուելին թարգմանեալ է 'ի հայերէն աշխարհիկ բարբառ։

Այս գործոյն թարգմանութեան երրորդ հատորն՝ որ բաղկացեալ է յութծալ 232 երեսաց, արդէն 'ի լոյս ընծայեալ լինելով 'ի տպարանի Տիտեան Եղբարց, կըվաճառի ամէն 'ի գին 2 Ֆրանքաց։ 2

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ

Այս լրագիրը երկու շաբաթը անգամ մը՝ շաբաթ օրը կըհրատարակուի։ Տարեկան գինը 120 ղուրուշ է ողջ դրամով, կանխիկ վճարելի։ Դուրս երթալու լրագրոյ ճանապարհի ծախքը՝ առնօղին վերայ է։ Ով որ կուզէ, կրնայ բաժանորդ գրուիլ Զմիւռնիա՝ Ա.րշալոյսոյ գրատունը. իսկ ուրիշ քաղաքաց համար, ահա կընչանակեմք լրագրոյս մեծարգոյ գործակալաց անուանքը, որք են.

Կոստանդնուպոլիս՝ Հ. Ս. Սլատճեան էֆէնտի։

Տնօրէն և Տէր Փունջ լրագրոյն։

Ադրիանուպոլիս՝ աղա Մկրտիչ Հալէպլեան։

Գահիրէ՝ Իսկենտէր աղա Մելիքեան։

Յոպպէ՝ աղա Սիմոն Ս. Մուրատեան, փոխ—հիւպատոս Գերմանիոյ։

Բէդէրսպուրկ՝ Խաչատուր սարկաւագ Խանթարճեան

Մոսկուա՝ պարոն Զարմայր Մսերեանց։

Հալէպ՝ Տ. Խսահակ քահանայ Շահվէքիլեան։

Կալկաթա՝ պարոն Մ. Խ. Յովսեփեան։

Մատրաս՝ պարոն Ադրիաս Սամ։

Պաղավիա՝ պարոն Մանուկ Որդանանեան։

Խմբագիր—տէր լրագրոյս,

Գ.-ԼՈՒՍ Գ. ՊԱԼԵՏԱՂԵԱՆ։

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱԼՈՒՍՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ